

ЗЯМЕЛЬНАЯ ПОЛІТЫКА

Чарговыя пытанні зямельнае політыкі.

I.

Малазямельле было заўсёды найбольш балючым пытаннем нашай вёскі. Рэвалюцыя Кастрычніка, перадаўшы працоўнаму сялянству больш паўмільёна дзесяцін панскай зямлі, паслабіла гаспрату малазямелья, але не развязаła пытаньня канчаткова. Цяпер мы зноў стаім перад усёй велічынёю гэтай праблемы. Трэба зноў шукаць шляхоў дзеля замаганьня з усімі цяжкімі праявамі малазямелья ў высковым жыцці.

У гэтым пытанні мы павінны перш за ўсё выразна ўявіць сабе, што за хвароба—малазямельле, наколькі яна распаўсюджана ў нас, і чым яна галоўным чынам выклікаецца.

Малазямельле бывае дваякае: 1) *безадноснае*, ці *абсалютнае* і 2) *адноснае*. Паміж імі трудна правесці мяжу, бо яны адрозніваюцца больш па колькасці, чым па якасці.

Але ўсё-ж пад *безадносным* малазямельлем разумеюць такую колькасць зямлі на гаспадара, на якой ён ня можа пабудоваць гаспадаркі больш-менш прыстасаванай да існуючых умоў гаспадаравання. Пад *адносным* малазямельлем разумеюць тое зьявішча, калі пры існуючай сыстэме сельскай гаспадаркі *сялянства ня можа ўкладваць у сваю гаспадарку цалкам усю працу свае сям'і*. Частка гэтае працы не выкарыстоўваецца і прападае дарма.

Мы адчуваем абодвы віды малазямелья. У нас на аднаго высковага жыхара прыпадае сельска-гаспадарчай зямельнай плошчы менш чым ува ўсіх іншых краінах. Па падлікам проф. Грыгор'ева мы маем у вёсцы каля 50 проц. безпрацоўя (пры нашай прымітыўнай тэхніцы). Гэтага ўжо даволі, каб праканацца ў наліччы адноснага, агульнага малазямелья дзеля ўсяго сялянства.

У гэтым агульным малазямельлі мы маем таксама і абсалютнае малазямельле дзеля значнай колькасці нашага сялянства. Каля 25 проц. сялянскіх двароў маюць менш паўдзсяціны пахаці і сенажаці на 1 душу, гэта знача, на 1 гаспадарку менш 3 дзесяцін. На гэтай плошчы, калі яна ня блізка да гораду, вёсцы гаспадарку немагчыма. Пры такой плошчы зямлі гаспадару трэба йсці або ў парабкі да больш заможнага суседа ці ў горад на заробкі, або шукаць сабе шчасся ў чужых краях шляхам перасялення.

Як бачым, у нас ёсць адно і другое малазямельле. У пахажэньні іх ляжыць агульны карань—гэта тое, што лік насельнікаў

вёскі ўзрастае хутчэй, чым ідзе інтэнсіфікацыя сельскае гаспадаркі, пры якой ствараецца магчымасць даць працу нарастаючым працоўным рукам і здавальняць іх жыццёвыя запатрэбаванні. Але разам з гэтай агульнай прычынай малазямелья ў умовах Беларусі была і асабістая прычына, якая выклікала малазямельле некаторых груп сялянства (*абсалютнае малазямельле*). Справа ў тым, што наша вёска ў мінулым не рабіла, гэтак званых, перадзелаў зямлі паміж пасобнымі дварамі і тым самым ня прыстасоўвала колькасць зямлі на кожны двор да змяняючайся колькасці душ у гэтым двару. У нас пасля прыгону кожны двор у адносінах да землякарыстання жыў сваім уласным жыццём і незалежна ад суседніх двароў вёскі. Зямля дзялілася толькі ў межах пасобнага двара і паміж яго членаў; гэта знача, што двары, якія атрымалі пры вызваленні ад прыгону роўныя зямельныя плошчы, у далейшым падзяліліся на розныя па плошчы гаспадаркі ў залежнасці ад ліку сыноў у сям'і. У выніку ўсяго гэтага зьявіліся гаспадаркі, якія дзяліліся па некалькі раз і ўтварылі такое малазямельле, пры якім ужо немагчыма пабудоваць ніякай гаспадаркі.

Цяпер паглядзім на практычны бок справы і адкажам, як змагацца з малазямельлем, каб залячыць яго балючыя праявы. Пачнем з малазямелья абсалютнага, як найбольш цяжкага і патрабуючага хутчэйшага вырашэння. Больш 100.000 гаспадарак чакаюць у гэтым дапамогі ад Дзяржавы, як адзінай уласніцы ўсёе зямлі.

Як-жа Дзяржава ў асобе Наркомзема хоча рэзвязаць гэта пытаньне? Перш, зусім адхіляецца думка зьліквідаваць абсалютнае малазямельле шляхам, так звананага, „чорнага перадзелу“, пры якім робіцца параўнаньне зямлі паміж дварамі ў залежнасці ад колькасці душ двара. Гэты шлях ня можа быць ухвален па шмат якім прычынам. Адзначым толькі дзве.

1) „Чорным перадзелам“ мы заснавалі бы „абшчыну“, пры якой значна стрымліваецца інтэнсіфікацыя сельскае гаспадаркі а яна, як убачым далей, толькі і можа вылучыць нас на заўсёды ад агульнага малазямелья.

2) Сялянства цяпер вельмі бедна вытворчымі капіталамі (скаціна, машыны, будоўля, зваротныя сродкі і інш). Патрэбна, каб у сучасны момант гэтыя капіталы былі скарыстаны найбольш прадуктыўна. „Чорны перадзел“ паслабіць скарыстаньне капіталаў у іх вытворчым працэсе і тым выкліча зьніжэньне агульнай прадукцыі сельскае гаспадаркі, што з усіх бакоў шкодна і дзеля Дзяржавы. Вось чаму „чорны перадзел“ у нас рашуча адхіляецца. Мы лічым, што большая частка сялянскіх двароў (65 проц.), якія маюць ад 6 да 12 дзесяцін зямлі на двор, ні ў якім разе не павінны кратацца ні змяншэньнем, ні павялічэньнем іх зямельнай плошчы. Гаспадаркі-ж, маючыя менш 5-6 дзесяцін на двор, атрымоўваюць ад Дзяржавы на працягу бліжэйшых двух-трох год надзяленне зямлёю.

Паўстае пытаньне, адкуль Дзяржава вынайдзе гэтую зямлю, якой патрэбна па ўсёй Беларусі каля 300 тысяч дзесяцін? У розных мясцовасцях будучь і розныя крыніцы. У адных мо' будзе даволі і тых кавалкаў зямлі, якія атрымоўваюцца пасля абрэзкі гаспадарак, маючых больш 12 дзес. на двор пры 4-х працуючых адзінках; у другіх месцах пры гэтых кавалках будучь выкарыстаны кінутыя землі, якія цяпер

амаль зусім не скарыстоўваюцца. Калі і гэтага будзе мала, прыдзецца дзеля надзялення аддаць і частку дзяржаўнае зямельнае маемасці (асяродкі панскіх маенткаў, фонд сенажаці і інш.). Урэшце, дзе будзе патрэба, у зямельны фонд будуць перададзены плошчы з-пад пасек ці маладых зарасляў, якія лёгка абярнуць у сенажаць ці пахаць.

Мы будзем мець прыблізна каля 100 тысяч дзес. ад абрэзкі заможных гаспадарак і кінутых зямель; каля 50 тысяч ад дзяржаўнае зямельнае маемасці і каля 150 тыс. дзес. з-пад лесу.

Асобныя акругі знаходзяцца ў розных варунках. Папярэдні падлік паказвае, што найбольш цяжка вынайсьці фонд дзеля надзялення ў Віцебшчыне, Аршаншчыне і Полаччыне. Дзеля двух першых акруг мо' патрэбна будзе рабіць рассяляенне ў суседнія акругі або за межы БССР. Канчатковы адказ на гэта пытаньне мы будзем мець тады, калі акругі зробіць падрабязны падлік зямлі, як патрэбнай дзеля надзелу малазямельным і беззямельным дваром, так і учот зямлі, якую можна атрымаць з пералічаных крыніц.

Да гэтай працы павінны быць накіраваны думкі ўсіх зямельных працаўнікоў. Яе трэба зрабіць найхутчэй і дакладна. Трэба даць малазямельным магчымасць будаваць сваю гаспадарку. Трэба даказаць ім, што рэвалюцыя ўтваралася дзеля працоўных—бедакоў, каб вывесці іх на шлях гаспадарчага і культурнага разьвіцця.

Я. Кісьлякоў.

Найбольш разумныя формы землякарываньня.

Пытаньні землябудаўніцтва займаюць у нашай вёсцы вельмі значнае месца. Не адбываеца ні аднаго сходу ў вёсцы ці сельсавеце, каб гэтае пытаньне не падымалася. І гэта зусім зразумела, бо кожнаму вядома, як моцна адбіваецца на гаспадарцы такое зьявішча, як 1) страшэнная цераспалосіца і вузкапалосіца, якія даходзяць у некаторых вёсках да таго, што на адну гаспадарку ў 7-8 дзесяцін прыпадае каля дваццаці палос; 2) вялікі лік межаў перашкаджае апрацоўцы поля і пашырае толькі пустазельле; 3) раскіданасць зямель часта на некалькі вёрст прымушае амаль адракацца ад далёкіх палос; 4) цесната ў будоўлі прыводзіць да таго, што будынкi аднаго двара стаяць пры самых будынках другога; 5) трохпалёўка са ўсімі яе дрэннымі вынікамі і 6) страшэннае малазямельнае часткі сялян і іх жаданьне павялічыць свае мізэрныя надзелы за кошт шматзямельных ці запаснага фондаў. Загэтым і карысьць зямельнага будаўніцтва вельмі вагроміста.

Ёсьць некалькі тыпаў, альбо форм землякарываньня, як калектыўнае, будаўніцтва вёскі на месцы, прысёлкавая, хутарская і адрубная.

Колектыўная форма землякарываньня зьяўляецца найлепшай. Значнае і выгада вялікай гаспадаркі ў параўнаньні з дробнай, пасобнай відавочна ўсім. Тут мажліва скарыстаць машыны, правільна арганізаваць працу, пераапрацоўку прадуктаў і г. д. Загэтым, колектыўная форма павінна ўсімі сіламі пашырацца.

Што належыць да будаўніцтва вёсцы на месцы, то гэта форма таксама павінна заахвочвацца, бо ў цяперашнім стане сельскай гаспадаркі ня можна траціць значных сродкаў на рассяляенне. Акрам таго, большая частка двароў напэўна атрымае кепскія землі, дзякуючы чаму ўраджай першыя гады будзе дрэнным і гаспадарка павінна будзе цягнуць мізэрнае існаваньне. Вёскі да 50 двароў павінны быць зямляўпарадкаваны на месцы без вялікіх узрушэньняў. Гэту працу можна правесці такім чынам. 1) Замяніць далёкія і ўклінаваўшыся землі на больш блізкія; дзеля чаго пажадана будаваць адразу некалькі вёсак, звязаных паміж сабою цераспалосіцай ці агульным карыстаньнем.

Далей, шляхам замены дасягнуць таго, каб землі паасобных вёсак былі прыведзены ў найбольш прыемныя фігуры.

2) Каб уладзіць пытаньне з сялібамі, трэба пашырыць сялібную плошчу з такім замерам, каб кожнаму двару прыходзілася сялібнае зямлі ад 1/2 да 1 дзес. (у залежнасьці ад жаданьня сялян і мясцовых умоў).

Пры гэтакім межаваньні большасць двароў застаецца на месцы, а меншы лік адсунецца на палявую землю, дадаткова адмежаваную да сялібнай; прычым, перанясенне будынкаў разьлічваецца на большы срок з адначасовай дапамогай перасяленцам тымі, хто застаецца на месцы.

3) Каб вызваліцца ад трохпалёўкі і вузкапалосіцы, пасьля адмежаванья зямлі пад сялібныя месцы і вучасткі грамадзянска-культурнага значэння (школа, хата-чытальня, комітэт узаемадапамогі і інш.), уся астатняя зямля разьбіваецца на паля з правільным севазваротам, які выбірае агроном па згодзе з сялянамі.

Далей кожнае поле разьбіваецца на палосы з такім рахункам, каб кожны двор атрымаў па адной і найбольш 2 паласы ў кожным полі. Сенажаці таксама можна падзяліць на палосы, а то й заставіць для агульнага карыстаньня.

Прысёлкавая форма павінна ўжывацца ў вёсках, правышаючых 50 двароў, калі ўпарадкаваньне вёскі на месцы немажліва.

Усю працу неабходна весці такім чынам, каб большасць двароў заставалася на месцы, а выселіўшыся разьбіць на прысёлкі (у кожным прысёлку уя менш 15-20 двароў).

Што датычыць хутарскае формы землякарываньня, то тут амаль усе двары павінны перабудоўвацца. Кожны двор павінен выкапаць сваю студню, мець свайго пастуха і г. д. Культурную працу ў такіх варунках вельмі цяжка, дзеля таго, што кожны двор адрозьнены і займаецца выключна сваёй паасобнай гаспадаркай. Закупка машын і іх скарыстаньне, коопэраваньне сельскай гаспадаркі вельмі нязручна пры гэтай форме. Загэтым, хутарская форма і не зьяўляецца жаданай.

Форма адрубная таксама мала прыгодна. І тут апрацоўка поля, догляд і папас жывёлы надта нязручны, да й самі сяляне да гэтай формы не парываюцца. Напрыклад, пры сталыпінскім землябудаўніцтве, калі хутары і адрубы пашыралі, адрубоў утварылася толькі 5%.

Такім чынам, і гэта форма павінна ўжывацца толькі ў самых выключных выпадках.

Жылінскі.